

9. Chand, M. (2010). *The impact of HRM practices on service quality, customer satisfaction and performance in the Indian hotel industry. International Journal of Human Resource Management*, 21(4), PP.551-566.

10. Lewis, R. (1981). *Restaurant advertising: appeals and consumers' intentions, Journal of Advertising Research*, Vol. 21 No. 5, pp. 69-74.

11. June, L.P. and Smith, S.L.J. (1987). *Service attributes and situational effects on customer preferences for restaurant dining. Journal of Travel Research*, Vol. 26 No. 2, pp. 207.

12. Huang, V. (2007). *How to Choose a restaurant. Accessed on 12 May 2007.*

13. Jillian C. Sweeney, Lester W. Johnson, Robert W. Armstrong, «*The effect of cues on service quality expectations and service selection in a restaurant setting*», *The Journal of Services Marketing*, vol.6, no.4, pp.15-22, 1992.

14. Новичкова Т.П. *Ресторанний бізнес в Україні: технологія успіху* / Т.П. Новичкова, О.М. Голоданюк, О.В. Дышкантюк, Г.В. Крусір // *Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Індустрія гостинності у країнах Європи»*. - 4-6 грудня 2009 р. Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. 176 с. С.169-171.

15. *Інновації в ресторанному бізнесі* URL: <http://mercury.kiev.ua/innovacii-v-restorannomu-biznesi/>

16. *Mafia* // URL: <https://mafia.ua/ua/kiev>

2.2. Інноваційна конкуренція: експлікація дефініцій поняття

Овєчкіна О.А.,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри економіки і підприємництва

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля;

Храпкіна В.В.,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Штулер І.Ю.,

доктор економічних наук, професор, перший проректор,

Національна академія управління

Дослідження інноваційної конкуренції як феномена сучасних конкурентних відносин наразі стає вкрай актуальним через посилення впливу глобалізаційного інноваційного процесу на вибір суб'єктами моделей господарської поведінки, в яких активно застосовується інноваційний елемент чи планується його застосування. Як відомо, суб'єкти обирають різні моделі своєї господарської поведінки, які можна розрізнити за певними ознаками:

1) спрямованістю господарської діяльності на вирішення значущих проблем (екологічно-спрямована, соціально-спрямована, інноваційно-спрямована, ринково-орієнтована тощо);

2) способами використання ресурсів (ресурсовитратна, ресурсоекономна і ресурсозберігаюча на основі прогресивних технологій);

3) способами комунікацій із стейкхолдерами, включаючи конкурентів (конкурентно-агресивна, наступальна, інноваційно-випереджаюча, опортуністична, конкурентно-відповідальна, маркетингова, коопетиційна, коопераційна, партнерська, інноваційна тощо).

Очевидно, що досягаючи будь-які свої задачі (мати вигоду з участі у вирішенні національно-значущих проблем; отримати додатковий прибуток від техніко-технологічної перебудови виробництва; брати участь у розподілі додаткового прибутку від взаємовигідної кооперації з конкурентами, партнерських відносин з логістичними структурами (каналами, ланцюгами, мережами, принаймні на національному рівні), будь-який економічний суб'єкт у тій чи іншій мірі стикається з необхідністю активізації інноваційної діяльності в сукупності напрямів процесу господарювання, і реалізує своє ставлення до необхідності входження у інноваційну боротьбу й вибору відповідних інструментів і механізмів. В аспекті сказаного постає наукова проблема уточнення поняття «інноваційна конкуренція», з'ясування змін її сутності і контенту, звідси, визначення ступеню актуальності змін моделей господарської поведінки економічних суб'єктів у бік прискореної інноватизації всіх бізнес-процесів підприємницької діяльності. У вирішенні сформульованої наукової проблеми важливим питанням на емпіричному рівні досліджень є впорядкування дефініцій, що описують у ті чи інші способи поняття «інноваційна конкуренція», з метою поглиненого визначення її сутності.

Викладаючи результати дослідження за визначеною проблематикою, слід відзначити, що інноваційну спрямованість підприємств (отримання додаткового прибутку через активізацію інноваційної діяльності) як характерну особливість їх господарської поведінки відзначає багато дослідників, акцентуючи увагу на впливі впроваджених інновацій (активної інноваційної діяльності) на: по-перше, і частіше за все, рівень конкурентоспроможності; по-друге, характер розвитку підприємств, що формується в ході постійних та/чи епізодичних, тимчасових інноваційних дій; по-третє, стан конкурентної боротьби, який автори описують через поняття приватного порядку («інноваційність», «інноваційна активність»)/»активізація інноваційної діяльності») та поняття загального порядку, яким є власне «інноваційна конкуренція».

Вчені А. Касич, К. Канунікова визначали важливість дотримання певної закономірності в управлінні інноваційною діяльністю на мікрорівні економічної системи, відзначаючи, що активізація процесів впровадження сучасних технологічних процесів забезпечить нарощування обсягу випуску інноваційної продукції, звідси, відбудеться зростання доходів від її реалізації, що складе фінансову основу для подальшої активізації інноваційної діяльності підприємств у всіх формах та видах [1, с.22].

Дослідниці пов'язують вирішення питання «активізації процесів впровадження сучасних технологічних процесів» як складової більш загальної проблеми – вибору моделі господарювання, адекватної умовам галузевої/міжгалузевої конкурентної боротьби. «Головною причиною, що змушує підприємства впроваджувати інноваційні технології, пише І. Колодяжна, є гостра конкуренція...» [2, с.59], в умовах якої збереження конкурентоспроможності вимагає «...відстежувати та прогнозувати ситуацію на ринку, лінію поведінки основних і потенційних конкурентів, появу нових наукових і технологічних розробок, які здатні змінити в той чи інший бік досягнуту натеper ринкову рівновагу» [3, с. 35], тобто, «вихідним поштовхом» для запуску «активізації процесів впровадження сучасних технологічних процесів» виступає конкуренція, яку вже визначили як інноваційну, і яка «диктує» підприємствам вибір певної моделі поведінки.

Отже, активізацію інноваційної діяльності підприємств багато дослідників представляє як вимушену реакцію на загострення конкуренції, і шляхами розв'язання означеної проблеми вбачає вибір адаптаційної моделі господарської поведінки для фактично підлаштування під інноваційні дії головних гравців. При цьому вчені акцентують увагу в основному на дії макрочинників, які стримують розвиток інноваційної діяльності будь-яких національних (перед усім, вітчизняних) підприємств, таких як: нестача власних коштів, недостатня фінансова підтримка держави, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень, недосконалість законодавчої бази, відсутність попиту на інноваційну продукцію, відсутність кваліфікованого персоналу тощо [4; 5; 6].

Багато вчених, намагаючись розірвати «порочне коло» висновків щодо зниження інноваційної активності підприємств трансформаційних економік, у тому числі вітчизняної, через неподолану дію внутрішньо-національних чинників, вдаються до методу порівнянь, який у вікісловниках та енциклопедіях визначається як виявлення, пошук і визначення рис, властивостей окремих об'єктів або явищ на основі зібраних статистичних даних або емпіричних досліджень [7].

Як відомо, метод порівнянь застосовується в процесі емпіричних досліджень для зіставлення певних ситуацій, об'єктів, явищ, що мають місце у різні інтервали часу та/чи у різних суб'єктів, але стосуються розв'язання схожої проблеми. Так, порівняння станів інноваційного середовища розвинених і нерозвинених країн дозволило багатьом вченим виявити причини інноваційних успіхів компаній розвинених країн, порівняно з вітчизняними підприємствами. Дослідники З. Юринець, Д. Задорожний та В. Звір, І. Андрушків визначили, що успіх у інноваційній діяльності іноземних компаній базується на реалізації стратегії безперервного вдосконалення процесів виробництва, розробки, допоміжних бізнес-процесів і управління, а також всіх аспектів життя організації [8, с.286], ефективному застосуванні інструментів стимулювання інноваційної діяльності (державно-приватне партнерство у сфері інновацій, що охоплює різноманітні форми довготривалої співпраці між органами державної влади та приватним сектором) [9, с. 169], що вирішує найскладнішу для розв'язання проблему фінансування інноваційної діяльності).

Вивчення значної кількості праць вітчизняних вчених дозволило визначити, що в процесі емпіричних досліджень ними достатньо продуктивно застосовується такий інструмент методу порівняльного (компаративного) аналізу, як експлікація. Як відомо, експлікація у сукупності описово-аналітичних процедур представляється як розгортання (розкриття) сутності того чи іншого предмета (явища) через деяке різноманіття інших предметів та явищ. Метод (процедура або прийом) експлікації застосовується з метою розкриття (роз'яснення або пояснення) внутрішнього змісту раніше невідомого (неясного, неточного, невизначеного) поняття (терміну) через зовнішні щодо нього предмети (явища) з уже відомими властивостями. Як стверджував Р. Карнап, у науці та філософії (аналітичній) «експлікація» полягає у перетворенні даного більш менш неточного поняття в точне або, швидше, у заміні першого другим [10]. Отже, в рамках наукового емпіричного пізнання науковий прийом експлікації, дозволяє здійснити: приведення неясних та невизначених інтуїтивних уявлень, відбитих у дефініціях, до виду логічних понять, принаймні приватних; виявлення раніше неочевидних (або неявних) залежностей між різними предметами (явищами) чи термінами (поняттями), при цьому, уточнені поняття мають вбудовуватися у «систему наукових чи логіко-математичних, чи емпіричних понять», забезпечувати концептуалізацію тієї чи іншої галузей знання, приведення їх у цілісну систему [11].

Вітчизняні дослідники, застосовуючи експлікаційний дослідницький прийом поглибленого вивчення особливостей інноваційної діяльності та

інноваційної конкуренції, тривалий час акцентують увагу на взаємозв'язках між інноваціями, конкуренцією та конкурентоспроможністю різних за рівнем організації економічних суб'єктів. Так, вчені, розглядаючи явище інноваційної конкуренції на емпірично-чуттєвому рівні, акцентують увагу на наступні взаємозв'язки понять:

- [конкуренція \longleftrightarrow інновації (результат інноваційної діяльності) \longleftrightarrow конкурентоспроможність] (1). Характеризуючи цю модель зв'язків, вітчизняний вчений В. Лагутін відмічає, що у співвідношення «конкуренція – інновації – конкурентоспроможність важливо додержуватися вихідної позиції первинності конкуренції [12, с.24]. «Однак, має місце й зворотній зв'язок, пише цей автор: чим вищий рівень конкурентоспроможності та інноваційної активності, тим більше можливостей для розвитку ефективної конкуренції». Такий підхід, є «фундаментом глибшого розуміння різноманіття взаємозв'язків у досліджуваному співвідношенні економічних процесів» [12, с.24];

- [інновації (інноваційна діяльність) \longleftrightarrow конкурентоспроможність підприємств, країни] (2). Саме такий зворотний вплив інновацій на конкуренцію та конкурентоспроможність підприємств відмічають В. Джеджула, І. Єпіфанова, О. Цвик, С. Позняк, які інноваційну діяльність визначають рушійною силою, що здатна забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках [13, с.6] та інновації вважають фактором підвищення конкурентоспроможності [14] та визначають взаємообумовленість конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності підприємств.

Конкуренція, поєднана з інноваціями, відмічає Л. Ковчуга, призводить до трансформації економічної системи, конкуренція переходить до нової стадії розвитку – інноваційної, коли конкурентні переваги підприємства визначаються його технологічним рівнем, власною здатністю створювати нові знання та інновації та/чи освоювати та адаптувати їх ззовні [15, с.124, 129]. Схожу позицію демонструє С. Цюцюпа, стверджуючи, що «конкуренція і конкурентоспроможність залежить від здатності підприємств швидко застосовувати інновації, модернізуючи своє функціонування» [16, с. 225].

Інші дослідники вказують на важливість впровадження інновацій для подальшого розвитку країни. Вітчизняні вчені В. Касьяненко, С. Мицюк показують, що для країн, які найбільш стрімко розвиваються [17, с.83] чи проходять трансформаційні процеси [18], основним фактором конкурентоспроможності є саме конкуренція на основі нововведень;

- [конкуренція \longleftrightarrow інновації \longleftrightarrow розвиток підприємств, держави (інноваційного типу) \longleftrightarrow структурна трансформація економіки \longleftrightarrow

конкурентоспроможність] (3). Дана модель зв'язків основних понять (термінів) є спробою описати синергетичний результат взаємодії [конкуренції \longleftrightarrow інновацій] у працях О. Журана В. Диканя, В. Романишин та ін. вчених [19; 20; 21].

Розгорнутий експлікаційний аналіз взаємозв'язків конкуренції, інновацій та інноваційного розвитку підприємств і країни надано у працях В. Лагутіна, Ю. Ясько, які спираючись на шумпетеріанську концепцію інноваційної конкуренції, підкреслюють:

по-перше, виключну значущість інновацій у ланцюжку зв'язків [інновації \longleftrightarrow конкуренція на основі нововведень \longleftrightarrow конкурентоспроможність \longleftrightarrow стрімкий (інноваційний тип) розвитку країни, підприємств \longleftrightarrow інноваційна модель їх розвитку] (4). Крім В. Лагутін та Ю.Ясько цей ланцюжок досліджувався у працях І. Тараненко, І. Андрушків та ін.

«Інноваційна конкуренція, відмічає І. Тараненко, перетворюється з однієї з послідовних стадій конкурентного розвитку країн на безальтернативну форму конкуренції, елементи якої різною мірою доповнюють факторну й інвестиційну стадії та генерують інноваційну модель економічного зростання і конкурентоспроможності» [22, с.23]. Виключна роль інноваційної конкуренції у генеруванні інноваційної моделі розвитку західних країн підкреслена у працях І. Андрушків, яка вважає, що Україна має запозичити апробовані інструменти формування інноваційної системи та збільшити обсяги інвестицій в інноваційну сферу [9, с.169];

по-друге, методологічну значущість ствердження Шумпетера щодо несприятливості досконалої конкуренції інноваційному прогресу [12, с. 23], адже, лише великі монополістичні фірми з ринковою владою здатні забезпечити високі темпи науково-технічного прогресу [23].

Вчені відмічають, що рівень конкуренції (за М. Портером, тиск різних факторів на бізнес) збільшується завдяки забезпеченню підприємством інноваційного шляху розвитку. Внаслідок прискорення впровадження інновацій у високотехнологічних галузях національного господарства, відмічають В. Лагутін та Ю. Ясько, виникла конкуренція нового типу – динамічна, яка відповідає критеріям шумпетерівської конкуренції, в основі якої лежить процес творчого руйнування (старих ринків, змін ринкових часток галузевих і міжгалузевих компаній) [12, с. 22].

Дослідники роблять висновок про те, що «зростання інноваційної активності, підвищення ефективності і конкурентоспроможності економіки України у глобалізованому середовищі неможливе без розвитку ефективної конкуренції», додаючи, що «... розробка і впровадження інновацій – це не лише

шлях до підвищення конкурентоспроможності окремих підприємств, але й серйозний стимул економічного розвитку країни», звісно при підтримці держави і наголошуючи, що «...сучасний стан економічного зростання характеризують три явища – конкуренція, інновації та конкурентоспроможність, які здійснюють значний взаємовплив один на одного» [12, с. 24].

Під ефективною конкуренцією, пишуть інші сучасні дослідники, як правило, «...розуміються такі ринкові умови, за яких суб'єкти господарювання перебувають під розумно допустимим рівнем конкурентного тиску з боку наявних та потенційних конкурентів та споживачів, а роль держави полягає у тому, щоб забезпечити наявність такого тиску на ринку» [24]. Ефективну конкуренцію інноваційних суб'єктів іноді розуміють у старому тлумаченні, яке відповідає реаліям індустріальної стадії капіталізму, і представляють як «динамізм, стимулювання до отримання надприбутків за рахунок переваги у витратах і якості продукту», коли «безупинний потік нововведень трансформує статичну ситуацію» [25, с. 19]. Однак, інноваційна конкуренція не завжди відповідає критеріям ефективності, адже, забезпечуючи суспільний економічний розвиток (пропозиція нових продуктів, технологій, форм організації виробництва), джерела збагачення перерозподіляє в інтересах великих корпорацій. Внаслідок цього відбуваються зміни ринкових часток галузевих і міжгалузевих компаній, змінюється суб'єктна структура ринкової влади, середні компанії стикаються з новими неочікуваними тисками з боку монополій, що може перевищувати (і частіше перевищує) розумно допустимий рівень.

Викладений матеріал стосовно різних визначень інноваційної конкуренції та її зв'язків з іншими, в основному, приватними поняттями, надає підставу зробити наступні висновки:

1). Дослідження інноваційної діяльності, та тим більше, інноваційної конкуренції перебуває на емпіричному рівні, коли визначення поняття «інноваційна конкуренція»:

по-перше, здійснюється через низку дефініцій, а саме: інноваційну конкуренцію підприємств пов'язують із конкуренцією, для якої склалися внутрішньо-національні: а) господарські умови (достатньо коштів з боку підприємств і держави для фінансування інвестицій у інноваційні проекти; вірно прораховані ризики і терміни окупності інвестицій; б) правові умови (усунена недосконалість правової бази інвестиційно-інноваційної діяльності та гарантується захист прав інтелектуальної власності; в) ринкові умови (наявні пропозиція послуг праці осіб з високоінтелектуальним потенціалом та попит на

інноваційну продукцію; г) наявність ринків інноваційної продукції. Звідси, інноваційна конкуренція асоціюється з однією з її очевидних характеристик, і часто визначається як конкуренція на ринках інноваційної продукції;

по-друге, з'ясовуються взаємозв'язки інноваційної конкуренції з явищами господарської діяльності, що безпосередньо стосуються умов, процесу, результатів її здійснення. Так, як відмічалось вище, розглядаються (на рівнях підприємств, країни в цілому) взаємовпливи: а) конкуренції та інноваційної діяльності; б) конкуренції та інновацій; в) конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності; г) інноваційної конкуренції та інноваційного розвитку. В цілому вибудовується лінія зв'язків [конкуренція – інновації – конкурентоспроможність – інноваційна конкуренція – інноваційний розвиток].

У такому емпірично – дефініційному трактуванні інноваційна конкуренція представляється ще не окремим видом конкурентної боротьби, а лише одним з інструментів конкурентної поведінки в межах національної економіки, і пов'язується із: розширенням і оновленням старих сегментів ринку, захопленням нових, витісненням конкурентів, отриманням додаткового (інноваційного) прибутку та створенням конкурентоспроможності, прийнятною на національному ринку (принаймні, на певних галузевих ринках), мотивацією до довготривалого/короткотривалого інноваційного розвитку. Проте, наведені характеристики феномену інноваційної конкуренції означають, що емпіричні дослідження вже «піднялися» від «описово-чуттєвого» до дефініційного рівня, важливою ознакою якого є застосування інструментарію методу порівняльного аналізу (зіставлення, порівняння, класифікація явищ, подій, узагальнення умовиводів щодо характеру їх зв'язків, формулювання відповідних дефініцій, їх експлікація та упорядкування.

2). Уточнення характеру прямих і зворотних зв'язків конкуренції, інноваційної діяльності, її безпосередніх результатів (інновацій) та кінцевих ефектів (конкурентоспроможності, рейтингу участі у глобально-світових процесах тощо), представлених у розглянутих вище працях вітчизняних вчених, надало підставу скорегувати уявлення про процес появи інноваційної конкуренції як окремого виду конкурентної боротьби у такий спосіб:

[конкуренція економічних суб'єктів → ринкова орієнтація господарської діяльності → конкурентоспроможність → активізація інноваційної діяльності → посилення конкурентоспроможності → інноваційна орієнтація господарської діяльності → нові принципи господарювання (інноваційна активність; схильність до ризику; висока технологічність, мобільність і динамічність; за ситуацією: схильність до жорстких відносин з конкурентами чи схильність до тимчасового партнерства) → інноваційна конкуренція] (5)

Згідно представленого ланцюжка (5) понять та/чи дефініцій понять, у комплексі видів конкурентної боротьби інноваційна конкуренція виявляє себе як окреме явище, коли забезпечена (певними заходами) ринкова орієнтація господарської діяльності вирішує питання щодо усунення/нейтралізації чинників, які гальмують інноваційну діяльність підприємств, держави), і головна увага концентрується на власних заходах її активізації, а не нав'язаних дією зовнішніх глобальних чинників, які наразі вимагають від національних підприємств трансформаційно-транзитивних економік лише адаптаційної поведінки, пристосування до інтересів інноваційної конкурентної боротьби ТНК, МНК.

3). В аспекті сказаного значний методологічний інтерес представляють праці вітчизняних дослідників, присвячені з'ясуванню ролі дійсних головних гравців інноваційної конкуренції у глобальному прогресі/регресі людства, та причин, які забезпечили їм виключне становище. Так, О. Москаленко, представляючи власне трактування характерних рис сучасної інноваційної конкуренції, абсолютно вірно відмічає, що вона є «...конкуренцією між країнами-інноваторами, імітаторами і консерваторами (традиційними економіками), яка виявляє себе як конкуренція великих проектів і програм, що реалізуються урядами країн і великими фінансовими групами, які визначають напрями великих фінансових потоків»; стає швидкісною конкуренцією, що приймає вигляд технологічної гонки» і чергових «нових технологічних проривів» завдяки «комбінаторному принципу розвитку технологій», їх взаємозбагаченню [26, с. 35].

При всій вірності схожих висновків щодо характеру сучасної інноваційної конкуренції, у дослідженнях не підкреслюється виключна значущість великих фінансових груп, ТНК, МНК у глобальній монополізації, що стала підставою появи, за висловленням О. Трущенко, нової стадії конкуренції – інноваційної [27, с.124]. Отже, подальші дослідження мають забезпечити перехід від домінуючого емпірично-описового рівня аналізу процесів, механізмів, наслідків інноваційної конкуренції в межах національних економік до більш високих (емпірично-дефініційного, емпірично-понятійного, теоретичного) рівнів вивчення цього феномену на глобально-світовому ринку з новими правилами конкурентної боротьби, гравцями, моделями і тенденціями змін їх поведінки.

Список використаних джерел:

1. Касич А.О., Канунікова К.О. *Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та шляхи вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 22. С. 21-24.*

2. Колодяжна І. В. Розвиток інноваційної діяльності підприємства в умовах конкуренції. *Науковий вісник УжНУ*. 2018. Випуск 18. Частина 2. С.58-62.
3. Драган І.В. Інноваційна діяльність як фактор прискореного розвитку промисловості. *Економіка та держава*. 2010. № 6. С. 34-36.
4. Щербань В.М., Козубенко Л.Л. Товарно-інноваційна політика: навч. посібник. К.: Вид-во «Кондор», 2006. 396 с.
5. Бондарчук М.К., Волошин О.П. Інноваційний розвиток підприємств як чинник економічного зростання держави. *Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.15. С.142-147.
6. Дідух Д.М. Проблеми розвитку інноваційної діяльності підприємств в Україні та шляхи їх вирішення. URL: <http://surl.li/tqqiu>
7. Чепак В. В., Савельєв Ю. Б. Аналіз порівняльний. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vie.gov.ua>
8. Юринець З.В., Задорожний Д.Б., Звір В.В. Розвиток інноваційної діяльності в Україні та світі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.10. С.282-291.
9. Андрушків І.П. Закордонний досвід стимулювання інноваційної діяльності та можливість його застосування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2015. – Вип. 25.2. С.168-173.
10. Carnap R. *Empiricism, semantics, and ontology*. *Revue Internationale de Philosophie* 4 (1950): 20-40. Reprinted in the *Supplement to Meaning and Necessity: A Study in Semantics and Modal Logic, enlarged edition* (University of Chicago Press, 1956).
11. Bonolio G. *Kant's Explication and Carnap's Explication: The Redde Rationem*. *International Philosophical Quarterly*, 2003. Vol. 43. No. 3. Issue 171. Pp. 289-298.
12. Лагутін В., Ясько Ю. Вплив конкуренції на інноваційний розвиток та конкурентоспроможність економіки. *Економіка*. 2013. № 10(151). С. 22-26.
13. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. №4. 2017. С. 5-8.
14. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Ефективна економіка*. №10. 2015. С. 2-5.
15. Ковчуга Л.І. Про взаємообумовленість конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2(52). С. 124-133.
16. Цюцюпа С.В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1 (53). С. 221-229.
17. Касьяненко В.О. Інновації як один із факторів формування конкурентоспроможності країни. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 4. С. 82-87.
18. Мицюк С. Вплив інноваційної діяльності на конкурентоспроможність економіки України. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип.128. С.39-42.

19. Журан О.А. Сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності України. Науково-практична інтернет-конференція «Економічна кібернетика: теорія, практика та напрямки розвитку». Одеса, 28-29 листопада 2018 р. URL: http://dspace.opi.ua/jspui/bitstream/123456789/8204/1/ilovepdf_com-53-57%D0%9D.pdf.
20. Дикань В.Л. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах зміни світових центрів економічної та політичної влади. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 41. с. 11-16.
21. Романишин В. Конкуренція як чинник інноваційного розвитку економіки/ Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. 2011. №3. С. 16-22.
22. Тараненко І.В. Роль національного інноваційного потенціалу у формуванні конкурентоспроможності країн. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2015. № 1 (82). С. 21-27.
23. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія/ пер. з англ. В. Ружицького та П. Таращука. К.: Основи, 1995. 528 с.
24. Венгер В.В. Конкуренція в ринковій економіці: генезис теоретичних концепцій. Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3623>.
25. Конкуентоспроможність підприємства: навчальний посібник/ І.А. Дмитрієв, І.М. Кирчата, О.М. Шершенюк. Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.
26. Москаленко О.М. Інноваційна конкуренція та випереджальний розвиток економіки України в умовах жорсткої економії. Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки вирішення сучасних проблем (2016): матеріали науково-практичної конференції, 24-25 березня 2016 року. Київ, 2016. С. 34-36.
27. Трушенко О.М. Інноваційна конкуренція в умовах глобалізації світової економіки. Академічний огляд. 2009. № 2. С.124-131.

2.3. Фактори, що впливають на бізнес-середовище

Кошельок Г.В.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності,

Царьов О.С.,

здобувач третього рівня вищої освіти,
Одеський національний економічний університет

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. Разом з тим, в окремих випадках, що прямо передбачені законом, особа може бути обмежена у свободі підприємницької діяльності, наприклад, за суб'єктивним складом (для посадових осіб органів державної влади), або ж характером підприємницької діяльності